

~~Inventáře a katalogy podnikového archivu
Hnědouhelných dolů a briketáren, Sokolov~~

Státní oblastní archiv v Plzni

Britannia uhelné doly, a. s., Královské Poříčí

1876 – 1945

I N V E N T Á Ř

~~EL NAD č. 40~~

~~AP č. 40~~

EL NAD: 11307

AP: 798

PhDr. Alexandr Gross
Sokolov 1961

OBSAH

Úvod

I. Vývoj původce fondu	3
II. Vývoj a dějiny fondu	9
III. Archivní charakteristika fondu	10
IV. Stručný rozbor obsahu fondu	10
V. Záznam o uspořádání fondu a vyhotovení inventáře	11

Inventář

I. Vedení a správa	12
II. Zaměstnanci	13
III. Evidence a rozbor	13
IV. Výroba	14
V. Technická dokumentace	14
Mimo krabice	15

Základní údaje o fondu a jeho inventáři	17
---	----

I. Vývoj původce fondu

Dolová pole závodů Britannia v Královském Poříčí se rozkládají v nejhlubší části sokolovsko-novosedelské kotliny mezi osadami Sokolov, Lomnice, Lipnice, Alberov, Jehličná a Královské Poříčí. Jejich plocha činí i s poli dolu Bohemia v Sokolově celkem 13.711.166 m² a jejich největší délka dosahuje asi 6 km a největší šířka 3,5 km. Těžilo se zde hnědé uhlí sloje Josef v hloubce do 200 m o mocnosti 7 m a uhlí sloje Antonín v hloubce okolo 100 m o mocnosti 20-25 m (dnes se těží už jen Antonín). Popelnatost uhlí činí u horních lávek sloje 4 %, obsah vody 30-35 %. Dříve se část uhlí těžila i povrchově (lom Bohemia v Sokolově a menší lom na dole Marie v Královském Poříčí), dnes se zde provádí pouze těžba hlubinná.

První historické zmínky o nálezů hnědého uhlí v těchto místech jsou už z konce 16. století (vedle okolí Chlumu n. O. a Svatavy). Asi o sto let později líčí Bohuslav Balbín velmi zajímavě podzemní požár uhlí u Královského Poříčí. Z hořící hory prý vystupují ve dne i v noci plameny a kouř za podzemního dunění jako u nějaké sopky. Uhlí se však nepoužívalo k topení, poněvadž prý bylo na Loketsku dosti dříví. Na konci 18. stol. však už byl požár uhaslý a jen se ještě kouřilo z díry v zemi. O těchto podzemních požárech dodnes svědčí do červena vypálená hlína v těch místech. Uhlí se zde začalo dobývat po zániku zdejších železných dolů (1809) v souvislosti s větší poptávkou na počátku 19. století (rozvoj průmyslu, potřeba domácího otopy). Prvním zdejším podnikatelem byl Vavřinec Hutschenreuther (majitel polí Laurenzi=Vavřinec) a těžařstvo Saxonía.

Na počátku 60. let se zde utvořila první větší společnost pod vedením anglických kapitalistů sira George W. Griffitha, Nicolase Leandra a J. R. Eatona. S těžbou se začalo na výchozu sloje Josef na jejím jižním svahu. Vzhledem k tomu, že toto uhlí bylo velmi bohaté na živici, hodící se k výrobě parafinu a oleje, byla zde v roce 1869 založena první továrna na parafin v Čechách (Parafin Raffinerie Etablissements). V roce 1872 ji však Angličané se vším zařízením, obytnými budovami, dělnickými byty a okolními doly (Antonín a Hubertus) prodali belgické společnosti Societé anonyme de charbonnage de Boheme. Potíže s hlubinnými vodami však už tehdy vedly k ohrožení těžby ve sloji Josef, na níž byla výroba parafinu odkázána a proto byla v roce 1872 zastavena. Belgičané zde založili v roce 1872 nedaleko nedávno dokončené železniční trati Cheb-Chomutov hlubinné doly Meluzína a Julián na těžbu snadněji dobytelné sloje Antonín. Zatímco Julián musel být už v roce 1880 zastaven, Meluzína (později Bernard) se dobře osvědčila (těžba 1874- 5.370 a v roce 1880 už 20.610 tun) a patřila potom dlouho mezi významné doly našeho revíru. Roku 1874 byl název podniku změněn na Engelbert (Engelbert-Zeche, Belgische Gesellschaft). Jeho prvními řediteli byli Belgičané (Frémont, Corbisier), později se však jeho vedení ujali už zdejší pracovníci (Weniger a později Weissbach, oba ze Sokolova).

Belgičané však nemohli zaplatit vysokou kuní cenu (1.420.000 frs) za doly a závody, které si v roce 1872 koupili. Proto byly v roce 1880 všechny tyto podniky zase vráceny svému původnímu majiteli siru George W. Griffithovi. Griffith se sem vrátil z Bohosudova u Krupky na Teplicku, kde už v 60. letech založil podobnou společnost při dole sv. Richarda, zvanou též podle jeho vlasti Britannia. S ním se zde ujal vedení podniku i ředitel jeho bohosudovských dolů Bernard Seebohm starší. Zdejší závody byly rovněž přejmenovány na Těžařstvo Britannia (Britannia Gewerkschaft). Také důl Meluzína dostal po Seebohmovi nové jméno Bernard. Jeho konečná hloubka činila 73 m.

V roce 1890 byl v Královském Poříčí založen podle bohosudovského vzoru podnikový konzum, který prodával zaměstnancům závodu hlavně potraviny a existoval zde až do roku

1947. Konzum však patřil majitelům Britannie a dobře jim sloužil. V letech 1907-1916 činil obrát konzumu 1.460.591 K a zisk 120.076 K a v letech 1922-1926 dokonce obrát 2.947.883 Kč a zisk 208.842 Kč. Téhož roku zde byla založena škola dívčích ručních prací a dětská školka. Později byla i podstatně rozšiřována dělnická kolonie Marienwerth o řadu dalších obytných kasáren, tak typických pro tehdejší dělnická sídliště. Posléze zde podniku patřilo 89 domů s 254 byty a bydlelo zde celkem 327 zaměstnanců.

Brzo potom (1891) byla zahájena těžba na dole Marie I, hlubokém 99 m, který byl založen v roce 1889. V roce 1892 koupila Britannie za 10.000 zl. zdejší nejstarší uhelný důl Vavřinec (Laurenzi) od Vavřince Hutschenreuthera z bavorského Selbu, v roce 1894 za 6.000 zl. důl Markétu od hr. Stiruma, roku 1895 pole Silvestr na druhém břehu Ohře od potomků J. R. Eatona, který zemřel v roce 1892. S Eatonovou pozůstalostí souvisela i účast podniku na uhelných závodech sv. Antonína a Anežky ve Svatavě, založených v roce 1872, kde byl B. Seebohm rovněž ředitelem. Tento závod však přešel v letech 1898-1905 postupně do rukou firmy Vídeňský spolek pro uhelný průmysl (Wiener Kohlen-Industrie-Verein) a v roce 1915 byl zastaven. V roce 1896 byla důlní pole Vilém zčásti odprodána Ernstu Kurtu Kästnerovi ze saské Bockwky u Zwickau za 420.000 marek a v roce 1898 byla s ním uzavřena demarkační smlouva.

V roce 1894 vyhořela stará provozní budova na dole Bernard. Závod byl potom přebudován, byla opatřena železná těžní klec a přestavěna zdejší třídírna. Výsledkem byl dlouho trvající nemalý vzestup těžby, který dosáhl v roce 1900 úrovně, jež pak dlouho nebyla překročena (193.637 tun). Podobně tomu bylo i s Marií I, kde se v onom roce dosáhlo dokonce 219.451 tun! Na počátku roku 1898 se začalo hloubení šachty Marie II, hluboké posléze 185 m, aby se dosáhlo znovu sloje Josef, bohaté na dobré plynové uhlí. Když však byla tato sloj dosažena, zakázal báňský úřad další těžbu, poněvadž sem často pronikaly teplé důlní vody. Těžba se prováděla pilířováním a rubáním horních vrstev sloje. V roce 1901 však zde byla znovu povolena těžba uhlí z této sloje a zároveň byla vyhloubena 176 m hluboká větrací a vodní šachta „V“. V roce 1899 byly na dole Bernard postaveny dva Bouilleurovy parní kotle a nový stroj pro pohon třídírny. Dále byla vybudována elektrická rozvodná stanice pro potřeby provozu i osvětlení závodu. V roce 1900 byl na Marii I postaven další Bouilleurův kotel a dobudována třídírna na Marii II. Již v roce 1898 byla na Bernardu zavedena těžba po laně, kterou postavila firma Hasenclever z Düsseldorfu. Tím se staly doly firmy Britannie v Královském Poříčí jedněmi z nejlépe vybavených a nejvýkonnějších závodů našeho revíru, čemuž odpovídala i jejich vysoká produktivita.

Všeobecné hornické stávky v roce 1900 se zúčastnil i všechen zdejší proletariát, který ve dnech 23. 1. až 21. 3. 1900 zastavil práci. Po skončení stávky však vypukla velká dražota, která značně ohrozila životní úroveň dělníků, vyčerpaných ztrátami na mzdách v době stávky.

Dne 9. října 1901 byl při ražení chodeb narušen silný pramen teplé vody, chrlící 18 m³ vody za minutu. Důlní čerpadla nestačila tento průval odčerpávat, takže voda vystoupila až k horizontu lignitové sloje dolu Marie I. Po těchto zkušenostech sem byla nasazena nová silná turbinová čerpadla největší výkonnosti, kterými se posléze v roce 1903 podařilo šachtu odvodnit, leč brzo potom došlo k novým poruchám a průvalům, které se táhly ještě několik let. Roku 1906 byla voda konečně úplně vyčerpána a místo průvalu zazděno. Ale již v následujícím roce 1907 bylo odčerpávání vody a sotva započatá těžba znovu zastavena, poněvadž komise pro ochranu karlovarských pramenů označila vodu průvalu za termální a spojovala s ním pokles vydatnosti těchto pramenů v roce 1906. Spor o tyto souvislosti se potom táhl dlouhá léta a velmi přispěl k vědeckému (geologickému) průzkumu celé naší oblasti. Vzhledem k tomu, že o jeho podstatě nebylo s konečnou platností rozhodnuto, nepovolily úřady nadále těžit na dole Marie sloj Josef. Aby se mohlo využít těžního zařízení a třídírny dolu Marie II pro těžbu sloje Antonín, byl důl Marie II ve výši dna sousedního dolu Marie I (367 m n. m.) vodotěsně zahrazen. V šachtě „V“, která sloužila k odčerpávání důlních

plynů, stoupla tím voda do výše 329 m n. m. a od té doby je používána jako vodočetná jáma karlovarských minerálních pramenů. V souvislosti s potížemi, způsobovanými povrchovými i spodními vodami dolům (zejména Antonínu v Dolním Rychnově a Marii v Královském Poříčí), byla na počátku našeho století provedena na několika úsecích řeky Ohře její regulace. Na dole Bernard byla v roce 1904 postavena železná konstrukce výtahu, nový drtič na uhlí a korečkový výtah.

Rozhodnutím vedení ze dne 16. listopadu 1907 bylo dosavadní těžařstvo Britannia přeměněno na společnost s ručením omezeným (Britannia Kohlenwerke G. m. b. H.), sídlo podniku se už v roce 1903 definitivně přestěhovalo z Teplicka do Královského Poříčí. Ze 6.534.264,21 K základního kapitálu společnosti činil tehdy podíl potomků sira G. W. Griffitha 5.554.124,58 K, ostatní byl majetkem Bernarda Seebohma a jeho stejnojmenného syna. Bernard Seebohm sen. se stal ředitelem teplických podniků a ve vedení Britannie v Královském Poříčí ho vystřídali jeho dva synové Bernard ml. a Kurt. Starý Bernard Seebohm však brzo potom v Bohosudově zemřel (+ 29. 11. 1907) a ředitelem teplických závodů se stal jeho syn Bernard a ve vedení Britannie v Královském Poříčí zůstal mladší Kurt Seebohm, který působil jako ředitel s několika krátkými přestávkami až do roku 1945. Podle smlouvy ze dne 12. 2. 1909 se syn zakladatele podniku sir R. W. Griffith vzdal za 200.000 K části svého podílu na základním kapitálu společnosti ve prospěch Kurta Seebohma, ze svého 85 % podílu si ponechal totiž 75% a 10% prodal Seebohmovi. V roce 1911 se stal druhým samostatným ředitelem podniku vedle K. Seebohma Ing. Josef Gröger. Zdá se však, že se příliš neosvědčil, poněvadž byl na konci první světové války (1917) zase odvolán. Na jaře 1914 převzal bankéř Hynek Petschek z Ústí nad Labem 40 podílů sira R. W. Griffitha na podniku a zřejmě později i zbytek. V roce 1920 dochází jistě s nemalým opožděním k výmazu Griffitha jakožto spolujeditele podniku i v obchodním rejstříku. V srpnu 1914 se stává Petschek výhradním obchodníkem se zdejší uhlím a po smrti Bernarda Seebohma ml., který padl v roce 1915 ve válce, i ředitelem teplických závodů. Tím se stali Petschkové oněmi muži v pozadí, kteří fakticky skoro neomezeně vládli našimi podniky až do roku 1938. Za války byly vládním nařízením č. 292 říš. zák. ze dne 22. 10. 1914 podniky Britannia postaveny pod zvláštní státní dozor, vykonávaný vrchním horním komisařem Dr. Heřmanem Wächterem, přednostou Revírního báňského úřadu v Sokolově. Tento dozor byl zrušen po ukončení války (12. 2. 1919).

V roce 1908 byla na Marii zřízena závodní elektrárna (centrála), která měla sloužit především k pohonu mohutných důlních čerpadel, potřebných pro stálé ohrožení dolů důlními vodami. Byla vybavena třemi velkými turbinami AEG (675, 762 a 2030 kW). V roce 1909 povolil báňský úřad těžbu uhlí josefské sloje ležící v nadmořské výšce nad 360 m. Proto byl v západní části pole, kde sloj převyšovala tuto úroveň, vyhlouben nový důl Vilém, daný do provozu v roce 1912. Důl byl skoro úplně vybetonován jako první v našem revíru a nad jícnem šachty byl postaven elektrický těžní stroj. Zpočátku šlo všechno dobře, dokonce ani voda nedělala zvláštní potíže, ale pro špatnou kvalitu uhlí (horší než na Marii) byla těžba zase brzo zastavena. Důl byl při tom pod slojí Antonín zahrazen a slouží dodnes pouze k dopravě mužstva do hlubiny v západním dolovém poli. Na konci války (1918) se začalo poprvé ve zdejší oblasti západně od dolu Bernard dobývat uhlí lomovým způsobem.

O několik let dříve koupila skupina Holanďanů od horního inspektora Ing. Antonína Friesera 8 jednoduchých důlních měř s jedním přebytkem v bezprostředním sousedství města Sokolova. Dne 9. 12. 1909 se ustavili v Hnědouhelnou společnost Bohemia s r. o. (Bohemia Braunkohlengesellschaft m. b. H.) v Sokolově se základním kapitálem 750.000 K. Pro nemalé potíže s vybudováním vlečky, lanovky, se skupováním pozemků atd. došlo ke stavbě správních a provozních budov dolu Bohemia teprve v roce 1911 a těžít se zda začalo dokonce až na počátku roku 1912. Přesto se jim ani potom nepodařilo obtíže úplně překonat a tak lom Bohemia prodali v roce 1918 Spojeným závodům Britannia spol. s r. o. v Ervěnicích u Mostu.

I když lom teoreticky patřil až do roku 1941 k ervěnickým podnikům, byl součástí našeho revíru a prakticky vždy jeho činnost souvisela s hospodářstvím a těžbou zdejších dolů (někdy se dokonce uvádí i jako součást závodů Britannia v Královském Poříčí). Proto jej zařazujeme i zde pod podniky Britannia v Královském Poříčí. Zatímco lom u dolu Bernard byl zastaven už v roce 1924, na Bohemii se pod kapitálově silnou společností Britannia a pak pod vedením znárodněných sokolovských dolů úspěšně těžilo uhlí až do vyčerpání uhelných zásob v roce 1948.

Na počátku našeho století pracovalo na dolech Britannie celkem 343 dělníků a 10 dozorců, kteří bydleli většinou v podnikové kolonii zvané Marienwerth. Do roku 1913 stoupl jejich počet na 478 osob, horníci docílili v onom roce nejvyšší předválečné těžby 266.883 tun uhlí za 302 pracovní dny. Z toho množství se prodalo 213.787 tun a sice z 61,8 % do zahraničí. Průměrná cena uhlí činila tehdy 53,62 K za tunu, u ořechu II dokonce 58-68 K. Za války nejprve počet osazenstva i jeho výkon v důsledku mobilizace značně poklesl, později však zase silně stoupla poptávka i ceny uhlí v důsledku zvýšených požadavků válečného průmyslu. Při sníženém počtu pracovníků ani nebylo lze poptávce vyhovět. Samozřejmě značně poklesl vývoz do zahraničí v důsledku války a blokády. Od roku 1916 se začala stále vážněji projevat válečná nouze o potraviny a hlad a rostl nepokoj mezi horníky, zejména když se vraceli z vojny vyreklamovaní havíři a vyprávěli o válečných hrůzách a revolučních událostech ve světě. V roce 1919 zde pracovalo celkem 636 zaměstnanců, z toho 86 v lomu, z nichž bylo 21 dozorců a 38 úředníků. Tuna uhlí stála průměrně 34,43 Kč. V prvních poválečných letech se podobně jako za války vyměňovala část vytěženého uhlí za potraviny a šatstvo. V roce 1920 byl zvýšen základní kapitál podniku o 3.500.000 Kč hotově zaplacených z výnosu firmy. Na druhé straně však bylo zavedeno vázané zásobování uhlím a začala se z něj vybírat 30% daň.

Na dole Bernard byla v onom roce postavena parní kotelna s těžním strojem a třídírna na 400 tun uhlí denně. V roce 1922 byla soustředěna všechna těžba na spojené doly Marie I a Marie II a zastaven důl Bernard. Pro potřebu spojených dolů Marie I-II byla postavena nová třídírna na 1.200 tun uhlí denně. V severní části dolového pole byl vyhlouben 96 m hluboký důl Jindřich (Heinrichschacht), který byl vybetonován a sloužil nejprve jako vtažná jáma a od 27. 7. 1920 se ho používá dodnes k dopravě horníků do hlubiny. V roce 1923 byly doly Marie vybaveny třemi parními těžními stroji o 80, 117 a 80 KS a dvěma elektrickými (140 a 100 KS) a sedmi elektrickými lanovkami. Vodu čerpala z dolů tři odstředivá čerpadla o výkonu 6 a dvě o výkonu 3 m³. Vzhledem k tomu, že podniková elektrárna nebyla po zastavení odvodňování dolu Marie II plně využita, byla v roce 1910 uzavřena smlouva o dodávce elektrického proudu Schmiegerově přádelně ve Svatavě. Později začala elektrárna dodávat proud i do Svatavy, Jehličné, Lvova a Královského Poříčí a pro všechna těžní, čerpací a provozní zařízení dolu Bohemia v Sokolově. V roce 1926 z 8.044.254 vyrobených kWh spotřeboval vlastní podnik 3.780.484 kWh, svatavská přádelna odebrala 3.266.505 kWh, důl Bohemia 938.062 kWh a 59.473 kWh elektřiny připadlo ostatním odběratelům. Na dolech Marie bylo v roce 1926 celkem 108 elektrických motorů pro provoz dolů podniku.

V roce 1921, kdy vyvrcholila poválečná konjunktura, pracovali na Britanii celkem 804 dělníci (z toho 140 na povrchu), 28 dozorců a 42 úředníci. Doly vytěžily celkem 286.977 tun uhlí, z tohoto množství prodaly 225.840 tun, do zahraničí směřovalo 50,7 %. Cena uhlí činila průměrně 94 Kč za tunu, ořech II se prodával až za 126,30 Kč. Již o dva roky později (1923) však poklesl počet dělníků na 514 (44 na povrchu), dozorců bylo 33 a úředníků 21. Vytěžilo se pouze 178.061 tun uhlí, z toho se prodalo 132.991 tun, cena uhlí klesla na 79,63 Kč za tunu. V roce 1924 bylo ještě hůře. V důsledku všeobecného snižování mezd došlo v roce 1922 ke dvěma velkým stávkám (21. 1. až 13. 2. a 30. 10. až 8. 11.) a vedle toho vypadlo 40 dní pro nedostatek odběratelů uhlí (tzv. svátkování), takže se v tom roce pracovalo celkem jen 238 dní. K ještě větší stávce, trvající plných sedm týdnů, došlo v roce 1923 (19. 8. až 8. 10.).

Horníci ji však prohráli, nastalo všeobecné 10% snížení mezd a ještě k tomu se 86 dní „prosvátkovalo“, takže se v onom roce na Britanii pracovalo pouhých 178 dní. Není snad ani třeba dodávat, kolik s tím bylo spojeno bídy, nouze a hladu v dělnických domácnostech a jak se asi vedlo těm horníkům, kteří v oněch letech přišli o práci nadobro.

V blízkosti dolu Vilém byla v roce 1918 založena cihelna s kruhovou pecí a sušárnami, která vyráběla ročně 1,5 mil. cihel, v letech 1918-1927 jich vyrobila celkem asi 13 milionů kusů. Cihly se používaly jednak pro vlastní spotřebu podniku, jednak na vývoz. Podnik měl celkem 386 ha 14 arů a 57 m² zemědělsky využitelné půdy, z čehož bylo 228 ha polí, 119 ha lesa a 6 ha rybníků. V roce 1927 podnik choval 16 koní, 2 býky, 28 kusů mladého skotu a 46 prasat. V roce 1922 byl pro obhospodařování tohoto zemědělství postaven známý hrázděný dvůr. Ze dvora odebírali mléko horníci podniku, bydlicí většinou v nejbližším okolí.

Usnesením vedení podniku ze dne 4. 8. 1925 se stala firma Britannia akciovou společností (Britannia Kohlenwerke A. G.). Základní kapitál, který činil k tomuto dni 9.500.000 Kč, byl rozdělen na 23.750 akcií po 400 Kč. Do správní rady společnosti byl zvolen známý buržoazní národohospodář a univerzitní profesor JUDr. Karel Engliš, teplický důlní ředitel Max Hensius-Mayenburg, teplický finančník Hynek Petschek a ředitel podniku Kurt Seebohm. Dr. Engliš odešel v roce 1926 ze správní rady, ale v roce 1929 se tam zase načas vrátil (do r. 1930). V roce 1926 byli za prokuristy zvoleni Rudolf Radler, ředitel dolů v Ervěnicích, a Dirk Koelemann, druhý ředitel dolů v Královském Poříčí, a do správní rady byl kooptován František Petschek z Ústí nad Labem. V roce 1935 byl za zemřelého Hynka Petschka zvolen do správní rady jeho syn Vilém. Ředitel Kurt Seebohm v roce 1936 ze správní rady vystoupil, aby mohl být zvolen za prokuristu. Rudolf Radler zemřel v roce 1931.

Stará podniková elektrárna byla v letech 1925-1926 důkladně přebudována, zmodernizována a rozšířena a na Bohemii byl postaven velký transformátor AEG. Podobně tomu bylo v roce 1927 v dělnické kolonii. V kotelně bylo nainstalováno čisticí zařízení na vodu (1925).

V roce 1925 činila těžba na dole Marie a v lomu 228.931 tun uhlí, z toho se prodalo 177.017 tun, převážně do zahraničí většinou do Německa (75,8 %). Za tunu se platilo u ořechu I 83,8, u ořechu II 76,0 a u ořechu III 56,3 Kč, průměrně 58,5 Kč. Vzhledem ke „špatnému odbytu“ vysadila správa podniku horníky na 107 dní z práce, snížila jim mzdy (z 54,95 v roce 1922 na 50,58 Kč za vyrubaných 10 tun uhlí). Sama ovšem tolik neutrpěla: hrubý zisk činil jen 1.042.824,57 Kč. V roce 1926 v duchu „staré dobré seebohmovské tradice“, zahájené už v roce 1906, využili majitelé podniku několikaměsíční velké hornické stávky v Anglii k dobrým obchodům a velikým ziskům. Přesto však i v tomto roce vysadili horníky na plných 110 dní z práce. Podobný manévr uskutečnili zřejmě ve spolupráci s reformistickým vedením odborů i v roce 1927 v souvislosti se stávkou ve středoněmeckém hnědouhelném revíru a v roce 1928 za hornické stávky na Mostecku. V roce 1929 vyvrcholila kapitalistická dočasná konjunktura, což se projevilo i zde dosažením nejvyšší předválečné těžby na dole Marie (359.937 tun). O rok dříve vydělali podnikatelé plně 2.669.423,74 Kč a v roce 1929 dokonce 4.096.820,68 Kč. Potom ale přišla světová hospodářská krize. V roce 1933 se vytěžilo pouze 221.191,85 tun, prodalo 166.571,15 tun a hrubý zisk poklesl na pouhých 137.992 Kč. Samozřejmě že se při tom podnikatelé před hrozící velkou ztrátou bránili propouštěním dělnictva a snižováním mezd. Za vytěžený vagón uhlí se v onom roce platilo na hlubině 49,28 a na lomu, který byl v těžkých dobách krize obnoven, pouze 11 Kč. V letech 1935-1938, kdy se obvykle mluví už o tzv. oživení hospodářství, se „pronikavé zlepšení“ projevilo jen na podnikatelských ziscích (1935- 687.195,72 a 1.343.468,11 Kč). Teprve válka a ohromné zvýšení poptávky po uhlí pro válečný průmysl opravdu podstatně změnila celou situaci. V roce 1939 se zde vyrábělo 359.166,06 a v roce 1940 dokonce 445.121,19 tun uhlí, dělnické mzdy stouply na 7 a pak na 7,94 RM ovšem už zčásti inflací znehodnocených. Kapitalistické zisky vzrostly na 470.941,78 a 692.674,62 RM (1 RM=10

Kč). Na Bohemii měla křivka těžby charakter značně rozkolísaný a vcelku mimo dobu válečného rabování charakter spíše sestupný: v roce 1922 se zde vytěžilo 122.807,85 tun, roku 1925 67.558,45, roku 1929 94.585,12, roku 1933 81.714,26, roku 1935 85.278,54 a roku 1940 134.346,25 tun uhlí. Mnoho vytěženého uhlí zůstávalo rok od roku ležet na haldě nebo ve skladech.

Okupace naší oblasti nacistickými imperialisty a jejich rasová politika měla pomoci berlínským monopolům a jejich zdejšími pomahačům k rychlému a nevídanému obohacení. S tím souvisely i nemalé změny a posléze i zánik staré Britannie. Již dne 30. 11. 1938 byl Kurt Seebomh za svoji věrnost nacismu jmenován komisařským vedoucím firmy. Brzy nato počátkem roku 1939 byli ze správní rady vyloučeni všichni Petschkové a místo nich byli do ní kooptováni synové ředitele Kurta Seebomha Hans Christoph a Kurt Adolf a italský baron Gioachino Malfatti. Koncem roku 1939 odchází ze správní rady Max Hensius-Mayenburg a baron Malfatti a Kurt Seebomh končí svou funkci komisařského vedoucího podniku. Za prokuristy firmy nastupují Dirk Koelemann a ředitel Kurt Seebomh. Roste i význam jeho syna Kurta Adolfa a zejména Hanse Christopha, dnešního západoněmeckého ministra dopravy. Říšské ministerstvo hospodářství dosazuje dne 21. 11. 1939 jako „věrného správce“ (Treuhand) firmy Dr. Rittstiega z Berlína. Ku konci roku 1939 se dělá bilance podniku, z níž vyplývá, že jeho majetek činí celkem 3.181.024,39 RM, z toho tvořil věcný majetek obnos 2.449.000,- RM, zbytek cenné papíry a pohledávky, pasiva byla vyčíslena na 1.039.534,39 RM, čistý majetek tvořila tedy částka 2.141.490,- RM. V roce 1939 v září se stávají prokuristy firmy ředitelé Koelemann a Heřman Ritter ze Sokolova (v listopadu 1941 oba odstoupili v souvislosti se změnou právní podstaty podniku). V roce 1941 dochází k likvidaci tzv. arizaci Petschkových podniků, k nimž patřila vedle Britannie v Královském Poříčí a Ervěnicích celá řada dalších hnědouhelných závodů sokolovského i mosteckého revíru. Říšské ministerstvo hospodářství jmenovalo novými „treuhändery“ prof. Františka Haase z Ústí nad Labem a finančního prezidenta Dr. Františka Leubmann z Prahy, likvidátory firmy J. Petschek v Ústí nad Labem. V této souvislosti dochází ke dni 31.květnu 1941 k likvidaci Britannie v Královském Poříčí a k převodu všeho jejího majetku na nově ustavenou firmu Chebská báňská akciová společnost (Egerländer Bergbau Aktiengesellschaft) v Královském Poříčí. Důl Bohemia v Sokolově byl při tom připojen k Chebské báňské akc. spol. v Královském Poříčí.

Literatura:

Československé hornictví 1948, Praha 1948, s. 23, 36, 40.

Heimatskunde des politischen Bezirkes Falkenau, Falkenau 1898, s. 245, 362-363.

Mineralkohlen Österreichs, Wien 1903, s. 356-357.

Peters J., Statistická příručka československého hornictví pro rok 1930, Praha 1930, s. 120-122.

Schaller J., Topographie des Königreichs Böhmen II, Prag 1785, s. 51.

Schmidt J., Bergbau-Handbuch, Teplitz-Schönau 1938, s. 47-48.

Sommer J. G., Das Königreich Böhmen XV, Prag 1847, s. 27.

Zinke G., Der Braunkohlen-Bergbau in Böhmen, Dux 1926, s. 35, 36, 60, 66, 69 a tabulka Kohlenpreise 1924.

Viz též Lašek J., Plánování dolů Marie I a II bývalé Chebské báňské a. s. v Königswertu 1947. Rukopis uložen v knihovně Krajského muzea Sokolov.

II. Vývoj a dějiny fondu

Fond vznikl z činnosti uhelných závodů Britannia v Královském Poříčí u Sokolova. Poněvadž tato firma neměnila své sídlo, můžeme předpokládat, že její registratura byla uložena na ředitelství v Královském Poříčí. Vzhledem k tomu, že generální ředitel Kurt Seebohm stál i dlouhá léta v čele ervěnické a krupecké Britannie (Britannia Gewerkschaft Seestadt, Britannia Gewerkschaft Graupen) a po jejich fúzi vedl i Spojené uhelné závody Britannia v Ervěnicích u Mostu (Vereinigte Britannia Kohlenwerke Seestadt), dostala se sem část registratury těchto podniků. Poněvadž však tyto závody se zdejší Britannií nikdy úplně právně nesplynuly a byly od ní posléze po utvoření Chebské báňské akc. spol. v roce 1941 úplně odděleny, považujeme tento materiál za úplně samostatné fondy. Také Chebskou báňskou akc. spol. nutno považovat za samostatný fond, protože vznikla po úplné právní likvidaci zdejší Britannie. V podobných souvislostech se zde ukládal i fond závodu Bohemia v Sokolově, kolísal mezi Ervěnicemi a Královským Poříčím a byl při založení Chebské báňské akc. spol. definitivně připojen k tomuto podniku. Poněvadž však byl trvale od ervěnických závodů územně oddělen a ve skutečnosti byl operativně řízen spíše z Královského Poříčí a protože všechny ostatní ervěnické a krupecké závody patří dnes k severočeskému hnědouhelnému revíru, připojili jsme písemnosti tohoto dolu k fondu Britannia v Královském Poříčí.

Po znárodnění byl v roce 1946 všechen písemný materiál Britannie v Královském Poříčí, závodů ervěnických a krupeckých spolu se spisy Chebské báňské akc. spol. převeden do archivu a registratury ředitelství národního podniku Falknovské hnědouhelné doly, později Hnědouhelné doly a briketárny v Dolním Rychnově. Zde pak došlo asi k jeho částečné skartaci a třídění sotva podle odborných archivních zásad. Ještě k dalším škodám došlo v uspořádání a úplnosti fondu snad při dalších manipulacích v archivu Hnědouhelných dolů a briketáren Sokolov a zejména při zpracovávání části jeho starých fondů nevědeckou tzv. pertinencií metodou v Ústředním báňském archivu po roce 1954. Z této doby jsme našli značnou část písemností všech tří Britannií a Chebské báňské akc. spol. pomíchanou s písemnostmi Dolových a průmyslových závodů, Duchcovsko-podmokelské dráhy a řady jiných podniků, spojených s těmito závody až po znárodnění.

Vcelku lze říci, že fond Britanie Královské Poříčí zdaleka není zachován v úplnosti. Překvapuje nás zejména, že zde takřka úplně chybí písemnosti výrobního charakteru, je zde velmi málo materiálu o bohaté stavební a investiční činnosti podniku včetně technické dokumentace. Tento materiál jsme prozatím nenašli v Dolním Rychnově ani v novém revírním archivu na Tisové ani na národním podniku SR, Důl Marie Majerová v Královském Poříčí. Také původní organizační schemata podniku ani nějaké původní spisové plány a jiné podobné pomůcky jsme nenašli. Dodatečně jsme zjistili, že část archiválií fondu je uložena ve Státním okresním archivu Sokolov ve fondu Horner Adolf ing. 1801-1979 (sg. XI Hornictví, sg. XXXIV Dokumenty ze spisovny).

III. Archivní charakteristika fondu

Poněvadž jsme ve fondu samém nenašli žádné archivní pomůcky, inventáře, evidenční protokoly, organizační schemata, soupisy spisového materiálu ani nějaké souvislé označení spisů spisovými značkami, museli jsme přistoupit k umělému uspořádání, vytvořenému podle organizačního principu a na základě třídění spisového materiálu samého. Nejprve jsme provedli sjednocení fondu vytříděním jeho součástí z registratury Hnědouhelných dolů a briketáren a Dolových a průmyslových závodů (srovnej část II. Vývoj a dějiny fondu), potom jsme přistoupili k věcnému třídění s přihlédnutím k vnějším a hlavně vnitřním znakům písemností. Přitom byla provedena menší vnitřní skartace. Fond je dnes uložen ve sdruženém podnikovém archivu v hlavní budově národního podniku SR, Velkodůl Přátelství na Tisové. Obsahuje 15 kartonů a 57 převážně účetních knih. Materiál uložený v kartonech je rozdělen podle tohoto umělého schematu:

- I. Vedení a správa
- II. Zaměstnanci
- III. Evidence a rozbory (materiál účetní a statistický)
- IV. Výroba
- V. Technická dokumentace

Dále je tento materiál včetně účetních knih věcně rozdělen do 82 inventárních jednotek. Časově zahrnuje tento fond spisový materiál podniku z let 1876-1945. Z doby starší (před rokem 1883) jsou sem zařazeny jen nepatrné zbytky a z doby po roce 1941 pouze některé likvidační písemnosti a knihy účetní povahy, které považujeme za neoddelitelnou součást tohoto fondu.

IV. Stručný rozbor obsahu fondu

Fond obsahuje především mnoho pozoruhodného materiálu o vývoji podniku, jeho činnosti hospodářské a finanční, jeho vztazích k podnikům ervěnickým, krupeckým, jeho majetku, právech a závazcích, těžebním právu, skrývce, náhradě důlních škod a rekultivaci (I-2, 8, 13-15, III účetní knihy). Dále je zde zajímavý materiál o činnosti představitelů domácích i zahraničních kapitalistických kruhů a monopolů, stojících v pozadí celého vývoje podniku (nejprve kapitál anglický a belgický, potom německý). Výrazně se zde projevuje úloha anglické rodiny Griffithů a později zejména dynastie Petschků a Seeböhmů a některých představitelů pražského kapitálu (I- 2-4, 8, II- 16). Značná část ve fondu obsažených spisů nám přináší pozoruhodné informace o způsobu uchvácení našich uhelných závodů nacistickými monopoly pod záminkou tzv. arizace Petschkova majetku (I- 6-9, III- 24, 25, 28). Důležitými historickými dokumenty je i přehled o rozdělení majetku důlních podniků našeho revíru v roce 1913 (I- 11), pořízený asi pro potřeby vedení podniku, písemnosti o vztazích Britannie k obci Alberov (I- 12), dobrozdání o zdejších a ervěnických podnicích (I- 15) a materiál o personálních, sociálních a mzdových záležitostech zaměstnanců (II). Mnoho cenného historického materiálu obsahují i již zmíněné likvidační spisy, některé spisy účetní, daňové, cenové a podniková statistika (I- 6-8, 15, III- 28, 34, 35, 38, 40, 41). Z výrobních, stavebních a investičních spisů se zachovaly pouze porubní plány dolu Bedřich Anna v Jehličné (IV- 41), vyúčtování investic, které skoro jako jediné dává určitý přehled o této činnosti, některé stavební spisy dolu Jindřich v Královském Poříčí, některé spisy

vodohospodářské a regulační, železniční a vlečkové a jiné (V- 42-50). Nejbohatší historický materiál obsahuje sbírka elaborátů o dějinách podniku a kronikářských materiálů, kde je v opisech, výpisech, registrech a jiných zápisech a záznamech zachována řada závažných dokumentů, které jsou v originále nenávratně ztraceny (I- 1).

V. Záznam o uspořádání fondu a vyhotovení inventáře

Fond uspořádal a inventář vypracoval v roce 1961 ve sdruženém podnikovém archivu Hnědouhelných dolů a briketáren v Sokolově jeho vedoucí PhDr. Alexandr Gross. V roce 2004 fond zrevidoval a inventář přepsal Petr Beran, vedoucí oddělení archiv.

Fond č. 40 Britannia uhelné doly, a. s., Královské Poříčí

I N V E N T Á Ř

Inv. č.	Obsah	Čas. rozsah	Poř. č. evid. jednotky
<u>I. Vedení a správa</u>			
1	Dějiny podniku s příslušnými podklady a koncepty, týkajících se Britannie v Královském Poříčí, Ervěnicích a Krupce a kronikou těžarstva Britannia Ervěnice se zápisy od roku 1860	1876-1941	1
2	Výroční zprávy podniku	1925-1939	
3	Protokoly z jednání valných hromad společnosti	1925-1939	
4	Protokoly z jednání dozorcí rady s příslušnou korespondencí	1938-1941	
5	Protokoly a korespondence komisařské správy <i>(zapůjčeno 7. 10. 1966 krajské správě ministerstva vnitra v Plzni, nevráceno)</i>	1938-1939	2
6	Dr. Rittstiege „věrný správce“ (Treuhand) na říšském ministerstvu hospodářství v Berlíně- zprávy o postupu likvidace tzv. arizace Petschkova majetku, týkající se společnosti Britannia v Královském Poříčí <i>(zapůjčeno 7. 10. 1966 krajské správě ministerstva vnitra v Plzni, nevráceno)</i>	1939-1941	
7	Zpráva o revizi hospodaření firem Spojené uhelné závody Britannia, a. s., Ervěnice a Uhelné závody Britannia, a. s., Královské Poříčí v souvislosti s vyčleněním dolu Bohemia v Sokolově	1940	
8	Smlouvy o předávání majetku	1925-1940	
9	Výpis z obchodního rejstříku	1937	
10	Členské karty firem Societé anonyme de charbonnage de Bohéme a Uhelné závody Britannia v Královském Poříčí ve Společnosti pro kontrolu a pojišťování parních kotlů	1878-1880	
11	Seznam majitelů dolových polí v sokolovském revíru ke dni 15. 3. 1913 (příloha ke geologické mapě)	1913	
12	Styk podniku s obcí Alberov v záležitostech pozemkového majetku, daní, zaměstnávání obyvatel obce, elektrifikace, odstraňování důlních škod a stavební činnosti podniku	1926-1941	
13	Smlouvy o těžebním právu hlavně o dole Riesel v Sokolově a o náhradě důlních škod s výpisy z horní knihy od roku 1797	1898-1936	
14	Odškodňování pozemků a rekultivace hlavně dolu Robert v Ervěnicích	1932-1939	

- 15 Dobrozdání o firmách Britannia v Královském Poříčí a Britannia v Ervěnicích s příslušnými dodatky (zapůjčeno 7. 10. 1966 krajské správě ministerstva vnitra v Plzni, nevráceno) 1939-1940

II. Zaměstnanci

- 16 Projev generálního ředitele ing. Kurta Seebohma u příležitosti otevření Hornického domu v Královském Poříčí dne 12. 8. 1940 1940
- 17 Půjčky podniku zaměstnancům 1927-1941
- 18 Osobní záležitosti ředitele ing. Karla Müllera z dolu Robert v Ervěnicích 1932-1939 3
- 19 Exekuce na plat úředníka Rudolfa Friedricha 1933-1934
- 20 Penzionování úředníků a techniků na dolech Marie a Bohemia 1927-1938
- 21 Mzdové, platové a daňové záležitosti zaměstnanců 1930-1939
- 22 Výpočty mezd a důchodové daně zaměstnanců 1929-1933
- 23 Mzdové a platové záležitosti zaměstnanců dolu Bohemia v Sokolově 1919-1926

III. Evidence a rozbor

- 24 Roční uzávěrky a bilance firem Britannia Královské Poříčí a Ervěnice 1919-1920 4
1925-1935
1936-1938 5
1939-1940 6
1940-1941 7
- 25 Bilance, účty zisku a ztráty (zapůjčeno 7. 10. 1966 krajské správě ministerstva vnitra v Plzni, nevráceno) 1941 8
- 26 Likvidace podniku s jeho likvidační bilancí (zapůjčeno 7. 10. 1966 krajské správě ministerstva vnitra v Plzni, nevráceno) 1939-1945
- 27 Stabilizační bilance firem Britannia Královské Poříčí a Ervěnice s údaji od roku 1900 1924-1935 9
- 28 Zprávy účetního revizora dr. Alfréda Vinzla z Chebu o kontrole bilancí podniku 1939-1940 10
- 29 Kontování podnikových nákladů 1933
- 30 Kontování dolu Bohemia v Sokolově (neúplné) 1923-1938
- 31 Záznamy a oběžníky o daňových záležitostech a kolkových poplatcích 1929-1940 11
- 32 Seznamy dluhopisů válečných půjček a pokladničních poukázek, seznamy peněžních vkladů a členských závodních podílů 1914-1920

33	Daňové záležitosti disponenta Heřmana Rittera	1930-1939	
34	Dávka z majetku dolu Bohemia v Sokolově	1919-1941	
35	Poplatkový ekvivalent	1921-1940	
36	Protokoly k výdělkové dani s podklady	1924-1929 1930-1936	12
37	Zvláštní výdělková daň	1937	
38	Ceny uhlí (Bahnpreise)	1906-1915	13
39	Roční statistická hlášení a vyúčtování dolu Bohemia v Sokolově	1922-1940	
40	Roční statistická hlášení a vyúčtování dolu Marie v Královském Poříčí	1920-1941	

IV. Výroba

41	Porubní plány dolu Bedřich Anna v Jehličné, měř. 1:2880, 2 ks	1936-1939	14
----	--	-----------	----

V. Technická dokumentace

42	Vyúčtování investiční činnosti podniku včetně investic do obytných budov s údaji od roku 1906	1920-1941	
43	Doklady k vyúčtování investic	1934	
44	Plán novostavby šachetní budovy dolu Jindřich v Královském Poříčí, měř. 1:100, řezy a půdorys, světlotisk, 70x33 cm	(1920)	15
45	Příčný profil terénu od silnice do Královského Poříčí směrem k dolu Bohemia v Sokolově s vyznačením hladiny povodně v roce 1909, měř. délky 1:1000, výšky 1:500, řezy, tuš, anglické plátno, 42x33 cm, autor Ad. Lehmann, Sokolov srpen	1912	
46a	Projekt přeložení řeky Ohře v úseku 6,5 – 7,4 km a přeložka okresní silnice Sokolov-Královské Poříčí k umožnění těžby dolu Bohemia v Sokolově, projekt Franz Schön und Söhne	1917	
46b	Zřízení odvodňovací chodby dolu Bohemia	1937-1938	
47	Korespondence s ředitelstvím Říšské dráhy v Drážďanech o vlečkách a železniční dopravě	1938-1945	
48	Vlečka k dolu Marie v Královském Poříčí	1928-1942	
49	Vlečka dolu Bohemia v Sokolově	1941	
50	Tabulka přípustného opotřebení kolejových profilů na Buštěhradské dráze Praha-Cheb	1909-1910	

Mimo krabice

51/1	Hlavní účetní kniha <u>Britannia Královské Poříčí</u>	1883-1885	Kniha č. 1
51/2	-,-	1888	Kniha č. 2
51/3	-,-	1888-1892	Kniha č. 3
51/4	-,-	1939-1941	Kniha č. 4
52/1	Bilanční kniha	1907-1919	Kniha č. 5
52/2	-,-	1923-1935	Kniha č. 6
52/3	-,-	1936-1941	Kniha č. 7
52/4	-,-	1941	Kniha č. 8
53	Primanota	1906-1924	Kniha č. 9
54/1	Účetní deník	1905-1906	Kniha č. 10
54/2	-,-	1906-1909	Kniha č. 11
54/3	-,-	1916-1931	Kniha č. 12
54/4	-,-	1931-1944	Kniha č. 13
55/1	Vyúčtování prodeje uhlí	1912-1914	Kniha č. 14
55/2	-,-	1915-1920	Kniha č. 15
56	Osobní konta, pohledávky	1940-1941	Kniha č. 16
57/1	Hlavní účetní kniha <u>Bohemia Sokolov</u>	1923-1925	Kniha č. 17
57/2	-,-	1926-1928	Kniha č. 18
57/3	-,-	1929-1932	Kniha č. 19
57/4	-,-	1933-1936	Kniha č. 20
57/5	-,-	1937-1940	Kniha č. 21
58/1	Memorial	1936-1938	Kniha č. 22
58/2	-,-	1938-1940	Kniha č. 23
58/3	-,-	1940	Kniha č. 24
59/1	Účetní deník	1934-1938	Kniha č. 25
59/2	-,-	1939-1940	Kniha č. 26
60	Vyúčtování prodeje uhlí	1937-1939	Kniha č. 27
61	Vyúčtování daně z obrátu	1925-1940	Kniha č. 28
62/1	Kontokorentní účet	1936-1938	Kniha č. 29
62/2	-,-	1939-1940	Kniha č. 30
63/1	Hlavní účetní kniha <u>Marie Královské Poříčí</u>	1913-1925	Kniha č. 31
63/2	-,-	1926-1928	Kniha č. 32
63/3	-,-	1929-1931	Kniha č. 33
63/4	-,-	1932-1934	Kniha č. 34
63/5	-,-	1935-1937	Kniha č. 35
63/6	-,-	1938-1940	Kniha č. 36
64	Bilanční kniha	1918-1926	Kniha č. 37
65	Účetní deník	1937-1939	Kniha č. 38
66	Kontokorentní účet	1938-1939	Kniha č. 39
67/1	Memorial	1937-1938	Kniha č. 40
67/2	-,-	1938-1940	Kniha č. 41
68	Vyúčtování prodeje uhlí	1937-1939	Kniha č. 42

69/1	Vyúčtování zemědělského hospodářství	1937-1939	Kniha č. 43
69/2	-,-	1939	Kniha č. 44
70	Hlavní účetní kniha <u>Britannia Ervěnice</u>	1913-1925	Kniha č. 45
71	Hlavní účetní kniha <u>Britannia Královské Poříčí</u>	1926-1941	Kniha č. 46
72	Bilanční konto <u>Britannia Ervěnice</u>	1908-1914	Kniha č. 47
73	Bilanční kniha	1918-1925	Kniha č. 48
74	-,-	1926-1927	Kniha č. 49
75	-,-	1928-1935	Kniha č. 50
76	-,-	1937-1941	Kniha č. 51
77	Pomocná kniha (Debitoren und Kreditoren)	1937-1941	Kniha č. 52
78	Dolový deník dolů Bernard, Marie a Vilém	1923-1933	Kniha č. 53
79	Kniha osazenstva dolu Marie v Královském Poříčí	1876-1932	Kniha č. 54
80	-,-	1885-1931	Kniha č. 55
81	Index ke knize osazenstva dolu Marie	1914-1925	Kniha č. 56
82	Kniha osazenstva dolu Marie	1920-1923	Kniha č. 57

Základní údaje o fondu a jeho inventáři

Název fondu:	Britannia uhelné doly, a. s., Královské Poříčí
Značka fondu:	Brť K. Poříčí
Časový rozsah fondu:	1876-1945
Počet inventárních jednotek:	82
Počet evidenčních jednotek:	72 (57 knih, 15 arch. krabic)
Rozsah fondu v bm:	3,70
Místo uložení fondu:	Sokolovská uhelná, a. s., podnikový archiv, Sokolov od r. 2019 v SOA v Plzni
Stav ke dni:	30. 11. 2004
Fond uspořádal, inventář sestavil a úvod napsal:	PhDr. Alexandr Gross
Počet stran:	17
Počet exemplářů:	2
Fond zrevidoval a inventář přepsal:	Petr Beran 30. 11. 2004
Pomůcku schválilo:	Archivní oddělení krajské správy ministerstva vnitra v Plzni 1961